

Samenvatting broedvogelinventarisatie Witte Veen 2006

Inleiding

De BMP-telploeg van de Twentse Vogelwerkgroep afdeling Enschede heeft in 2006 het Witte Veen op broedvogels geïnventariseerd. Het terrein was ook al in 1991, 1994, 1997 en 2003 onderzocht. In 1991 gebeurde dit grotendeels via de BSP-methode, waarbij afgezien van een klein BMP-gedeelte, alleen gekeken werd naar kolonievogels, zeldzame, schaarse en regionaal schaarse broedvogels. In 1994, 1997 en 2003 vond een BMP-onderzoek op alle soorten plaats. Besloten werd dit jaar in overleg met Jaap in 't Veld terreinbeheerder van de Vereniging Natuurmonumenten om het Witte Veen alleen op BMP-B manier te onderzoeken. In elk geval zou daarbij het deel van het begrazingsproject gekarteerd worden met daarbij de aansluitende delen van het gebied van NM. Ook de nieuw verworven delen en in overleg met Kreis Borken eveneens het Duitse gedeelte (het Witte Venn) werden onderzocht.

Een woord van dank is verschuldigd aan de Vereniging Natuurmonumenten voor het verlenen van de benodigde vergunningen. Jaap in't Veld, terreinbeheerder van het Witte Veen, en Hans Gronert medewerker bij NM hebben ons met raad en daad bijgestaan. En natuurlijk gaat onze dank ook uit naar de tellers van de telgroep Witte Veen, die door weer en wind, aangevallen door muggen, steekvliegen, dazen en teken, Schotse Hooglanders trotserend, in vele uren veldwerk de broedvogelinventarisatie mogelijk hebben gemaakt.

Gebied

Het Witte Veen ligt in het zuidoostelijk deel van Twente tegen de rijksgrens tussen Enschede en Buurse in atlasblok 34-38. Het terrein ligt op het grondgebied van de gemeente Haaksbergen. Langs de rijksgrens en in het noorden vormt het gebied van NM een aaneengesloten geheel. In het westelijk deel zijn de bezittingen verspreid en worden daar omgeven door cultuurgrond.

Het veengebied loopt voor een klein deel op Duits grondgebied door (Witte Venn). In het noordelijk deel sluit het bosgebied aan op de bossen van het Hegeveld.

Oppervlakte

Bij de inventarisatie in 1991 is 510 ha onderzocht, waarvan 268 ha terrein in eigendom van Natuurmonumenten en 242 ha voornamelijk cultuurgrond. Bij de telling van 1994 is 285 ha (268 ha vermeerderd met de nieuwe aankopen) van NM geïnventariseerd. In 1997 is in totaal 270,5 ha bezit van NM met daarbij nog 24 ha particulier eigendom onderzocht. De losse gebieden van NM in het westelijke deel zijn niet onderzocht. Dit jaar is evenals in 2003 weer 294,5 ha terrein van NM met daarbij ongeveer 40 ha terrein van Kreis Borken op broedvogels onderzocht.

Biotoop

Het Witte Veen is een bijzonder gevarieerd terrein. Het is een aaneenschakeling van gemengd bos, natuurlijke graslanden ontstaan uit voormalig landbouwgebied, vennen, houtwallen, heide en hoogveenrestanten. Door het gebied loopt de Hegebeek, een natuurlijk slingerende beek met in het bosgedeelte steile oevers. Voor reptielen en amfibieën is een groot basisbiotoop uitgegraven. Heel bijzonder is de plas-drassituatie in een onder water gezet voormalig weiland. Een groot deel van het terrein wordt begraaasd door Schotse Hooglanders.

Methode

Het Witte Veen is geïnventariseerd volgens de uitgebreide territoriumkartering op het niveau van BMP-B (Bijzondere soorten). Per deelgebied zijn minstens 8 bezoeken gebracht. Tijdens iedere bezoekeronde werden op een veldkaart alle territorium- en nestindicerende waarnemingen ingetekend. Daarna werden de waarnemingen op soortkaarten gezet. Na de laatste ronde werden de soortkaarten geïnterpreteerd volgens de criteria die vermeld staan in de Handleiding SOVON Broedvogels inventariseren in proefvlakken (*A.J.v.Dijk 1996*).

Iedere bezoekeronde begon bij zonsopkomst en steeds werd op een ander punt gestart. Er zijn avondbezoeken gebracht voor de uilen, rallen, Nachtzwaluw en Houtsnip. Bij het opsporen van de Bosuil is gebruik gemaakt van een recorder.

Deelgebied:

1. Markslag
2. Hegebeek
3. Witte Veen
4. Bramerveld

vaste tellers:

Erik Foekens, Bert Hoitzing
 Machiel Oude Veldhuis, Piet Kokke, Ben Engbers en
 Boudewijn Heuseveldt
 Ben Hulsebos, Bé van Kuik
 Aldert Schenk, Jan Stufken

Resultaten

In het Witte Veen werden 88 broedvogelsoorten vastgesteld (incl. exoten). Van de broedvogels komen er 20 voor op de Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland, de zogenaamde Rode lijst 2004: Wintertaling, Slobeend, Boomvalk, Patrijs, Watersnip, Zomertortel, Koekoek, Nachtzwaluw, Groene Specht, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Boerenzwaluw, Graspieper, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Wielewaal, Grauwe Klauwier, Ringmus en Huismus.

Pas op met vergelijken

Om de ontwikkelingen in de broedvogelbevolking te kunnen volgen, hebben we de gegevens van de laatste vijf onderzoeken (1991, 1994, 1997, 2003 en 2006) in een tabel gezet. De onderzoeksmethode in 2006 wijkt echter af in vergelijking tot de inventarisaties in 1994 t/m 2003. In 1991 en 2006 is een BMP-B onderzoek gedaan, waarbij alleen de bijzondere soorten zijn geïnventariseerd. In de andere jaren zijn alle soorten onderzocht. Het aantal bezoeken in 2006 was ook lager dan in de voorgaande jaren en ook is er wat minder tijd besteed aan het opsporen van vogels, aangezien bij de B-methode het onderzoek wat sneller verloopt. Een vergelijking tussen beide onderzoeksmethoden zal altijd aanzienlijke verschillen in aantallen en soorten opleveren. Ook moet bedacht worden dat niet alle tellers de facultatieve soorten bij het B-onderzoek hebben onderzocht. Het betreft hierbij de volgende soorten: Kuifeend, Boompieper, Gele Kwikstaart, Gekraagde Roodstaart, Grote Lijster, Rietzanger, Spotvogel, Grasmus, Bonte Vliegenvanger, Glanskop, Boomklever, Groenling en Goudvink. De aantallen van deze soorten zullen in werkelijkheid veel hoger liggen en moeten niet met de vorige inventarisaties vergeleken worden. Dit geldt eveneens voor de Rode lijstsoorten Koekoek, Grauwe Vliegenvanger en Matkop, die weliswaar buiten het BMP-B project vallen, maar toch door een aantal tellers is meegenomen bij het onderzoek.

	Witte Veen NM					Witte Venn		
	1991	1994	1997	2003	2006	1990	2003	2006
Dodaars		1	4	9	8	2	1	3
Blauwe Reiger				11	12			
Grauwe Gans			1	9	13		2	
Nijlgans				5	4		1	1
Wintertaling		7	5	1	3	1		
Wilde Eend	+	32	22	28	x	11	11	x
Soepeend			1					
Mandarijneend				3				
Zomertaling			1	4				
Slobeend		9	4	1	2			
Kuifeend		2	7	17	17		5	2
Krakeend				1				
Wespendief				1				
Bruine Kiekendief				1				
Havik	1	1	1	1	1		1	
Sperwer		1	1	3	1			
Buizerd	3	4	4	4	3			
Torenvalk	1	3	3	2	2	1	1	
Boomvalk		1	1	1	1			
Patrijs	1	2	1	1	1		1	

Kwartel			5	1				
Fazant	+	9	14	21	x	1	2	x
Waterral			1	3	1			
Porseleinhoen			1	1				
Kwartelkoning			7					
Waterhoen	1		1	5	x			
Meerkoet	5	18	12	18	x	1	1	
Scholekster		1			x			
Kievit	+	10	7	3	x		1	2
Kleine Plevier							2	2
Watersnip		1		1	3	1		
Houtsnip		2	2	14	16			
Wulp	1	2	1	2	2	1	1	1
Tureluur		1					1	
Holenduif	3	6	10	14	x			
Houtduif	+	58	65	77	x	2	9	x
Turkse Tortel	+							
Zomertortel	2	4	6	2	1	1		
Koekoek	+	6	9	9	2	1	1	
Bosuil	7	6	7	9	5		1	
Ransuil	1		1					
Kerkuil				1				
Nachtzwaluw		1	1	2	2			
IJsvogel					1			
Groene Specht	2	5	4	4	9			1
Zwarte Specht	2	4	5	5	4			
Grote Bonte Specht	+	22	36	32	x	1	2	x
Kleine B. Specht	4	4	7	7	7		1	
Boomleeuwerik		2	1	2				
Veldleeuwerik		2	2	2	1		1	1
Boerenzwaluw	+	1	6	11	4			
Boompieper	38	49	64	58	39	7	4	6
Graspieper	1	4	12	11	3	1		
Gele Kwikstaart			1		x			
Witte Kwikstaart	+	6	12	9	x	1		
Winterkoning	+	88	64	139	x	11	9	x
Heggemus	+	19	22	22	x	3	1	
Roodborst	+	160	142	125	x	10	11	x
Nachtegaal						1		
Blauwborst			1	1				
Zwarte Roodstaart	1		1	1				
Gekr. Roodstaart	12	12	23	15	6	1		
Paapje			1					
Roodborsttapuit			6	11	9		1	
Merel	+	84	89	102	x	11	7	x
Kramsvogel			1					
Zanglijster	+	18	28	37	x	3	3	
Grote Lijster	+	6	7	4	5	2		
Sprinkhaanzanger		1	2		4	1		
Bosrietzanger			1	2	5	1		
Kleine Karekiet		1		2	4			
Rietzanger					1			
Spotvogel	1	1	2		x	2		
Braamsluiper	4							

Grasmus	2	5	21	19	4	3	2	
Tuinfluitier	+	23	35	27	x	3	2	
Zwartkop	+	71	92	88	x	7	10	x
Fluiter	16	7	12		1			
Tjiftjaf	+	79	136	110	x	19	8	x
Fitis	+	134	165	141	x	19	15	x
Goudhaan	+	7	6	25	x	2		
Vuurgoudhaan	1	1			1			
Gr. Vliegenvanger	+	11	16	16	1	3		
Bonte Vliegenv.	+	19	17	21	11	1	2	1
Staartmees	+	13	15	17	x	2	1	
Glanskop	8	11	10	13	5	1	1	
Matkop	12	14	10	12	1	3	2	
Kuifmees	+	19	23	26	x	1	2	
Zwarte Mees	+	14	10	21	x		1	
Pimpelmees	+	44	49	54	x	4	1	
Koolmees	+	101	93	92	x	5	6	x
Boomklever	8	11	12	15	9			
Boomkruiper	+	27	29	47	x	1	2	x
Wielewaal	5	11	12	11	9		2	
Grauwe Klauwier					1			
Gaai	+	13	15	18	x	1		
Ekster	+	2	1			1		
Kauw	+	1	3	6	x			
Zwarte Kraai	+	19	20	21	x	1	1	x
Spreeuw	+	34	38	27	x	2		
Huisemus	+	2	6	5	2			
Ringmus	+	1	4	3	x			
Vink	+	166	175	150	x	11	12	x
Groenling			1	2	1			
Putter			1	1	1			
Sijs					1			
Kneu	2	2	2	2				
Kruisbek	-	2	2					
Goudvink	3	4	4	8	5	1		
Appelvink	3	3	5	5	3	1		
Geelgors	21	25	36	31	21	8	2	
Rietgors	2	4	8	12	x	3	1	x
Totaal	n.v.t.	1577	1831	1934	n.v.t.	182	155	n.v.t.

Ontwikkeling broedvogelbevolking 1990 t/m 2006

Conclusie

In vergelijking met het inventarisatiejaar 1991 heeft het Witte Veen tot 1997 een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Het soortenaantal, het aantal territoria en de toename van de Rode lijstsoorten tillen het gebied ver uit boven de situatie zoals die in 1991 werd aangetroffen. In 2003 is een stabilisatie van het broedvogelbestand geconstateerd met hier er daar kleine verschuivingen en in 2006 zelfs een lichte terugval, die terug te voeren is op een andere wijze van onderzoek.

Het Witte Veen telde in 1991 69 soorten. In 1994 was het aantal al toegenomen tot 79 soorten. In 1997 kwamen we tot het ongekend hoge getal van 91 broedvogelsoorten. In 2003 was dat een soort minder en kwamen we uit op 90 broedvogelsoorten en in 2006 op 88 soorten. Het blijkt dat het Witte Veen tot de in ornithologisch opzicht betere gebieden in Twente behoort. Vooral de soortenrijkdom gezien de kleine oppervlakte is bijzonder goed te noemen.

Het aantal Rode lijstsoorten is van 1991 tot 1997 met sprongen toegenomen. De belangrijkste oorzaak van deze stijging is de door beheermaatregelen in de afgelopen periode ontstane opstuwing van water. Ook het uitgraven van het basisbiotoop, het ontstaan van het ondergelopen grasland en mogelijk ook de begrazing door Schotse Hooglanders hebben een positief effect gehad.

Heide en hoogveen

Het heide/hoogveengebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 63 ha. Rode lijstsoorten waren Patrijs, Watersnip, Koekoek, Nachtzwaluw, Veldleeuwerik, Graspieper en Grauwe Klauwier. Boomleeuwerik en Blauwborst zijn verdwenen en het aantal Roodborsttapuiten en Geelgorzen nam af. De Nachtzwaluwen zijn nog steeds op dezelfde locaties aanwezig. De Watersnip deed het goed dit jaar, evenals de Sprinkhaanzanger. Het meest spectaculair is echter het feit dat een Grauwe Klauwier zich in het terrein heeft gevestigd.

Bosgebied

Het bos in het Witte Veen bestaat hoofdzakelijk uit gemengd bos op vrij arme grond (ongeveer 103 ha). Oud en zwaar geboomte is er nauwelijks te vinden. De struiklaag is op sommige plaatsen goed ontwikkeld. Door de vele verspreid liggende stukjes bos is de totale lengte aan bosrand behoorlijk groot. Veelal grenzen deze bosranden aan rijke voedselgebieden in de vorm van ongemaaid grasland, met daarbij extra veel insecten vanwege de mest die de Schotse Hooglanders in het terrein achterlaten. Schaarse broedvogels waren vertegenwoordigd in de vorm van Sperwer, Havik, Buizerd, Boomvalk, Zomertortel, Bosuil, Groene Specht, Zwarte Specht, Kleine Bonte Specht, Wielewaal, Sijs, Goudvink en Appelvink. Rode lijstsoorten in het bosgebied waren Zomertortel, Groene Specht, Grauwe Vliegenvanger en Matkop.

De Fluitslag was dit jaar weer aanwezig en ook de Vuurgoudhaan was sinds lange tijd (1994) weer terug. De locatie bevond zich in een groepje sparren dat het kapperproces heeft overleefd. Het vergelijken van de bosvogelaantallen is lastig, omdat niet alle facultatieve soorten zijn geteld.

Water

Er is slechts 6 ha open water in de vorm van vennetjes, ondergelopen grasland en slenken, basisbiotoop en waterlopen in het Witte Veen aanwezig. Het ondergelopen grasland en het basisbiotoop voor amfibieën vormen het belangrijkste gebied.

Rode lijstsoorten waren Wintertaling en Slobeend. Verder is opmerkelijk dat de aan riet gebonden soorten als Kleine Karekiet en Bosrietzanger in aantal toenamen en dat er zich zelfs een Rietzanger heeft gevestigd.

Grasland

Het grasland (97 ha) bestaat vooral uit ongemaaid en verruigd grasland. Langs en tussen de percelen staan hier en daar lage bosjes (vnl. berk). Dit voormalige cultuurland is nu als zodanig nauwelijks meer herkenbaar, zozeer heeft de verruiging het aanzicht veranderd. De soorten die hier o.a. voorkwamen, waren: Patrijs, Fazant, Kievit, Wulp, Witte Kwikstaart, Gele Kwikstaart (Rode lijstsoort) en Grasmus. Deze graslanden zijn belangrijke voedselgebieden voor vele vogelsoorten.

Ben Hulsebos, Houtstraat 4, 7581 BH Losser